

Његослав Јовић, дипл. правник,
студент мастер студија Правног факултета
Универзитета у Београду

ПРИВИЛЕГИЈЕ И ИМУНИТЕТИ СТАЛНЕ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ

РЕЗИМЕ

Бечка конвенција о дипломатским односима из 1961. године у члану 1 утврдила је да привилегије и имунитете уживају шеф мисије, чланови дипломатског особља, чланови административног и техничког особља, чланови послужног особља и приватна послуга. Конвенција је кодификовала обичајно дипломатско право.

У овом раду привилегије и имунитете сталне дипломатске мисије и дипломатског и осталог особља ће се излагати без упоређивања са привилегијама и имунитетима конзуларних мисија и конзуларног особља, као и са привилегијама и имунитетима специјалних мисија и мисија које представљају државу у међународним организацијама.

Кључне ријечи: Бечка конвенција о дипломатским односима, дипломатке привилегије и имунитети, сталне мисије, шеф мисије, дипломатско и остало особље.

1. УВОД

Појмови дипломатске привилегије и имунитети се међусобно преплићу те их је немогуће потпуно одвојити. Под имунитетима се у првом реду подразумева ослобођење, односно изузеће у међународном праву, у конкретном случају од јурисдикције органа територијалне државе - државе пријема. Под повластицама, односно привилегијама сматрају се разне погодности које се дају дипломатским мисијама и њиховом особљу у држави пријема. У ширем смислу, и имунитети су једна врста повластица, мада повлашћени положај дипломатске мисије и њеног особља произилази из права на изузеће од домаће јурисдикције. Многи аутори (А. Ferdros, G. E. do Nascimento e Silva, S. Nahlik) износе

мишљење да је израз „привилегије“ шири и да обухвата и појам имунитета, који је много ужи од појма привилегија.¹

Разлике између привилегија и имунитета ипак постоје, а огледају се у томе што се имунитети у цјелини дају по међународном праву, док се један дио привилегија такође даје по међународном праву, док су остале привилегије, које зависе од унутрашњег законодавства државе пријема и нису обавезне, више израз куртоазије.

Привилегије и имунитети су дерогација примјене закона и прописа државе пријема под које дипломатски представници потпуно не потпадају, док се од дипломатских представника и свих чланова особља дипломатске мисије тражи да поштују законе и прописе државе пријема и да се не мијешају у унутрашње послове те државе. Они су дати делегацијама не ради њихове личне користи, већ да би се осигурала у потпуности независност вршења њихових функција, што се може закључити из преамбуле Бечке конвенције о дипломатским односима.

2. ТЕОРИЈЕ О ДИПЛОМАТСКИМ ПРИВИЛЕГИЈАМА И ИМУНИТЕТИМА

Кроз историју дипломатског права значајно мјесто заузеле су три теорије о дипломатским привилегијама и имунитетима. То су:

1. теорија екстериторијалности;
2. теорија представљања;
3. функционална теорија.

Теорија екстериторијалности заснована је на фикцији да се мисије и дипломатско особље тих мисија не налази на територији државе домаћина.² Према овој теорији шеф дипломатске мисије, дипломатско особље и просторије мисије су екстериторијални, тј. државе слања су под територијалном јурисдикцијом.

Теорија представљања се заснива на представничком карактеру дипломатских представника и дипломатске мисије према којој дипломатски представник представља државу, односно владара који је недо-

¹ Stanislav E. Nahlik, *Development of Diplomatic Law*, Recueil des cours, Académie de droit international, 1990. III, tome 222, стр. 218-219, G. E. Nascimento e Silva, *Diplomacy in International Law*, Leiden, 1871, стр. 78, *International Law Commission Yearbook* 1957, vol. I, стр. 52.

² Витомир Поповић и Филип Турчиновић, *Међународно јавно право*, Бања Лука, 2009, стр. 272.

дирљив. Дипломатски представник према овој теорији је био репрезент суверена те се недодирљивост владара простирала и на њега.

Према функционалној теорији привилегије и имунитети су дати ради несметаног и нормалног обављања дипломатских функција.

Поред ове три главне теорије о основу привилегија и имунитета у литератури се биљеже и друге које немају упориште у савременом међународном праву те се стога сматрају непотпуним. То су теорије:

1. толеранције,
2. добре воље,
3. куртоазије, и
4. прећутног споразума.³

Наведене теорије немају већи значај те припадају историји дипломатског права. Свака од ових теорија могла би да буде једино мањи или већи дио теорије екстериторијалности, теорије представљања или функционалне теорије.

Бечка конвенција о дипломатским односима прихватила је тезу о функционалном имунитету и на тај начин одбацила превазиђену фикцију екстериторијалности, као и теорију представљања. Конвенција је прекретница у развоју савременог дипломатског права и у модерном схватању дипломатских привилегија и имунитета.

3. ПРИВИЛЕГИЈЕ И ИМУНИТЕТИ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ

У привилегије и имунитете дипломатске мисије спадају:

1. неповредивост просторија дипломатске мисије;
2. заштита архиве;
3. слобода комуникације, неповрједивост преписке и слобода кретања;
4. смјештај и олакшице у раду и обезбјеђење нормалних услова живота и рада;
5. пореска и царинска ослобођења;
6. судски имунитет.

1. Под просторијама дипломатске мисије подразумијева се зграда или дијелови зграде у којим је смјештена дипломатска мисија, споредне просторије и двориште, простор за паркирање и слично. Неповредивост просторија дипломатске мисије загарантована је чланом 22

³ В. Поповић и Ф. Турчиновић, *op. cit.*, стр. 273.

Конвенције који каже да су „просторије мисије неповредиве“. Органи-ма државе код које се акредитује дозвољено је да у њих уђу само уз пристанак шефа мисије. Конвенцијом се гарантује апсолутни имунитет просторијама дипломатске мисије, али је у пракси дошло до неколико грубих насртаја органа територијалне државе на неповредивост просторија мисије. Влада Пакистана добила је 1973. године обавјештење да се оружје уноси и складишти у згради амбасаде Ирака. Пошто ирачки амбасадор није дао сагласност да пакистанске власти истраже просторије, пакистанска влада је наредила насилан улазак полиције, којом приликом су наводно нађене веће количине оружја, што је као посљедицу имало и отказивање гостопримства ирачком амбасадору у Пакистану.⁴

Држава код које се акредитује има посебну обавезу да предузме све потребне мјере да би спријечила насилан улазак у просторије мисије или њихово оштећење, нарушавање мира мисије или повреду њеног достојанства. Просторије мисије, намјештај у њима и други предмети који се у њима налазе, као ни превозна средства мисије, не могу бити предмет никаквог претреса, реквизиције, заплијене или мјере извршења.

Постоји обавеза државе код које се акредитује да олакша држави која акредитује да на њеној територији, у оквиру њеног законодавства, стиче просторије потребне за њену мисију или да их узме у закуп.

Уско везано за заштиту просторија дипломатске мисије јесте и питање тзв. дипломатског азила. Ова установа постоји само у земљама Латинске Америке. Иначе, дипломатска мисија може да пружи гостопримство и уточиште својим, па и страним држављанима, укључујући и држављане државе пријема, да би се склонили од уличних борби, освете политичких противника у ситуацијама грађанског рата или немира у држави пријема, када редовни органи ове државе нису у стању да заведу јавни ред и мир. Међутим, ово није дипломатски азил. Ова врста заштите, односно право привременог уточишта траје само док трају ванредне околности и незакоње и престаје онога момента када власти домаће државе успоставе легални поредак.⁵

⁴ Grant V. McClanahan: *Diplomatic Immunity, Principles, Practices, Problems*, New York 1988, стр. 159-160.

⁵ Миодраг Митић и Стеван Ђорђевић, *Дипломатско и конзуларно право*, Београд, 2007, стр. 116.

2. Архива и документи мисије су неповрједиви у свако доба и ма гдје се налазили.⁶ То значи да архива ужива заштиту и када се због било каквих потреба или разлога нађе и ван просторија мисије. Архива обухвата осим службених аката и нацрте, концепте, забиљешке и шифровани материјал, пошто дипломатске мисије ради заштите тајности својих докумената имају шифре. И у случају настанка ратног стања, за случај прекида дипломатских односа, сталног или привременог повлачења особља дипломатске мисије, заштита архиве је апсолутна.

3. Слобода комуникације, односно општења у држави пријема, мора бити допуштена дипломатској мисији под условом да служи за службене сврхе, тј. да се не претвори у шпијунажу. Та слобода подразумијева општење са владом државе именована, дипломатским и конзуларним представништвима те државе, слободу контакта са држављанима државе именована који се налазе у држави пријема, са властима државе пријема.

Држава код које се акредитује дозвољава и штити слободно општење мисије у све службене сврхе. У општењу са владом и са другим мисијама и конзулатима државе која акредитује, ма гдје се они налазили, мисија може употребљавати сва подесна средства општења, укључујући дипломатског курира и поруке кодексом и шифром. Међутим, мисија може поставити и користити отпремну радио-станицу само уз пристанак државе код које се акредитује. Службена преписка мисије је неповредива. Израз „службена преписка“ означава сваку преписку која се односи на мисију и њене функције. Дипломатска вализа не смије бити ни отворена ни задржана. Пакети који чине дипломатску вализу треба да носе спољне видне ознаке своје природе и могу садржити само дипломатска документа или предмете за службену употребу.⁷ Међутим, пошто Бечка конвенција није јасно одредила обим и карактер дипломатске вализе, често је у пракси долазило до великих злоупотреба. Мак Кленехен наводи један примјер из 1984. године када је совјетској амбасади у Швајцарској достављена вализа на деветотонском мерцедесовом тегљачу и када су швајцарске граничне власти одбиле да дозволе улазак, јер је по швајцарским правилима дипломатска вализа могла да тежи највише 450 фунти. У Великој Британији и Италији било је чак и покушаја пребацивања живих људи вализом, али су они откривени и спријечени.

⁶ Члан 24 Конвенције.

⁷ Члан 27 Конвенције.

Посебну заштиту има дипломатски курир који ужива неприкосновеност своје личности и не може да буде подвргнут никаквој врсти лишавања слободе. Курир мора да буде снабђевен службеним документом, тј. курирским писмом и ужива заштиту само док прати дипломатску вализу и док је не преда.

Бечка конвенција утврђује да држава код које се акредитује дозвољава и штити слободно кретање и путовање на својој територији свим члановима мисије, под резервом прописа о зонама у којима је због националне безбједности улаз забрањен или посебно регулисан. У ранијим периодима није постојала потпуна слобода кретања дипломатских представника у појединим државама. У вријеме захлађења односа после Другог свјетског рата биле су предузете ригорозне мјере ограничавања кретања дипломатских представника на неколико десетина километара од главног града (СССР), док је за кретање ван тог круга била потребна посебна дозвола. На такве мјере западне државе одговориле су реципрочно.⁸

4. Држава код које се акредитује даје све олакшице за обављање функције мисије. Држава пријема је дужна да помогне држави именована у проналажењу објеката за службу мисије било да је желе купити или изнајмити. Она је дужна обезбиједити нормалне услове рада дипломатској мисији што обухвата приступ службеним обавјештењима од стране надлежних органа, телефонске и телеграфске услуге, комуналне и здравствене услуге, и др.

5. Држава која акредитује и шеф мисије су ослобођени свих пореза и такса у држави пријема за просторије мисије чији су они власници или закупци. Од ослобођења су изузете само таксе које представљају цијену извршених услуга. Држава именована може да увози предмете намјењене употреби дипломатске мисије без плаћања царина, такса и терета, сем таксе за складиштење, превоз и друге сличне услуге. Таксе и дажбине које убира мисија за службене радње ослобођене су сваког пореза и таксе.

6. Судски имунитет се признаје држави именована, а не дипломатској мисији јер она није правно лице. Бечка конвенција помиње само имунитет дипломатских представника. Постепено се напушта теорија апсолутног имунитета држава јер пракса показује да у неким државама пријема може да буде тужена држава именована. Држава може да учествује као власт, односно *in re ipsa*, или да учествује у комерци-

⁸ М. Митић и С. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 119.

јалним пословима, односно као *iure gestionis*. За разлику од имунитета стране државе пред судовима, који није апсолутан, може се констатовати да постоји став судова у већини савремених држава да страна држава ужива потпун имунитет од извршења судске одлуке, мада у пракси појединих држава постоје и изузеци.⁹

4. ПРИВИЛЕГИЈЕ И ИМУНИТЕТИ ЧЛАНОВА ДИПЛОМАТског И ОСТАЛОГ ОСОБЉА ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ

4.1. Привилегије и имунитети чланова дипломатског особља

Под члановима дипломатског особља подразумевају се: шеф мисије и чланови особља мисије који имају дипломатско својство (изванредни и опуномоћени амбасадор, амбасадор као члан мисије, опуномоћеног министра, савјетника, првог, другог и трећег секретара и аташеа, а такође постоји и војни аташе).

Под привилегијама и имунитетима чланова дипломатског особља подразумева се:

1. неповредивост личности, стана, преписке и добара;
2. судски имунитет дипломатских представника;
3. пореска и царинска ослобођења.

1. Према члану 29 Конвенције, личност дипломатског агента је неприкосновена. Он не може бити подвргнут никаквом облику хапшења или притвора. Држава код које се акредитује према њему поступа с дужним поштовањем и предузима све разумне мјере да би спријечила nanoшење увреда његовој личности, слободи или достојанству. Неповредивост, односно неприкосновеност јесте апсолутна и потпуна безбједност. Државе доносе посебне прописе о заштити дипломатских представника, а у њиховом недостатку ослањају се на међународне обичаје и Бечку конвенцију. Органи државе пријема дужни су да се уздрже од сваке присиле према личности дипломатског представника, не смију да га хапсе или притварају, али имају право на самоодбрану. Могу да легитимишу страног дипломатског представника у саобраћају, али га не смију задржавати.

⁹ Милан Тепавац, *Имунитети и привилегије у међународним односима*, Београд, 1976, стр. 288.

Пошто уживају привилегије и имунитете, дипломатски представници би могли да чине разне прекршаје и кривична дјела за која не би одговарали. Међутим, они морају да поштују законодавство државе пријема и да се уздржавају од мијешања у унутрашње послове државе пријема, јер она у сваком моменту може дипломатског представника да прогласи за *persona non grata*. У том случају, држава именована мора да повуче свог дипломатског представника из те мисије. Он у држави именована одговара ако је учинио кривично дјело у држави пријема.

Приватни стан дипломатског агента, његова документа и преписка уживају исту неповредивост и исту заштиту као и просторије мисије.

2. По питању судског имунитета, члан 31 Бечке конвенције каже да дипломатски агент ужива имунитет од казнене јурисдикције државе код које се акредитује. Он такође ужива имунитет од грађанске и управне јурисдикције, осим кад је ријеч:

- а) о некој стварној тужби која се тиче приватне непокретности на територији државе код које се акредитује, осим ако дипломатски агент посједује ту непокретност за рачун државе која акредитује за потребе мисије;
- б) о тужби која се тиче наслеђа, у којој се дипломатски агент појављује као извршилац тестаментa, администратор наслеђник или легатар по приватном основу а не у име државе која акредитује;
- в) о тужби која се тиче слободне професије или трговачке дјелатности, ма каква она била, коју врши дипломатски агент у држави која се акредитује, изван својих службених функција.

У случају извршења тешког кривичног дјела, дипломатски агент може бити проглашен *persona non grata*, али не може бити ухапшен. Држава пријема ће списе о његовом кривичном дјелу прослиједити држави именована. Изузетно, држава именована се може одрећи кривичног имунитета свог дипломатског представника, али само изричито, те се дипломатски представник може процесуирати у држави пријема. Ово одрицање не може учинити сам дипломатски представник, већ једино држава именована.

3. Дипломатски представник је ослобођен свих пореза и такса, личних или стварних, државних, регионалних или комуналних, осим предвиђених Бечком конвенцијом, царина за увоз предмета намијењених за личну употребу. Лични пртљаг дипломатског агента је ослобо-

ђен прегледа, мада се у његовом присуству може прегледати ако постоје озбиљне сумње у садржај пртљага. Постоје и разне злоупотребе које чине дипломатске мисије. Примјер из наше домаће праксе јесте од прије двије деценије када су на каирском аеродрому, у пртљагу једног југословенског дипломате пронађени наркотици. То је за посљедицу имало његово хапшење и избацивање из дипломатске службе.

Дипломатски представници су ослобођени свих личних давања, сваке јавне службе, војних намета, не морају да буду осигурани у држави пријема, у случају њихове смрти њихова имовина ужива посебан поступак.

4.2. Привилегије и имунитети чланова осталог особља дипломатске мисије

Под члановима осталог особља дипломатске мисије подразумевају се: чланови дипломатског особља који су држављани или резиденти државе пријема, чланови породица дипломатских представника, чланови административног и техничког особља и чланови њихових породица, чланови послужног особља и приватна послуга чланова дипломатске мисије.

Чланови дипломатског особља који су држављани или резиденти државе пријема уживају судски имунитет и неприкосновеност само у погледу службених радњи учињених у вршењу својих функција, тј. имају само функционални имунитет. Држава пријема може да одбијањем сагласности спријечити да њен држављанин постане страни дипломатски представник. Такође, може дати сагласност у сваком тренутку да повуче.

Чланови породице дипломатског представника, који чине саставни дио његовог домаћинства, уживају све привилегије и имунитете као и сам дипломатски представник само под условом да нису држављани државе пријема.

Административно и техничко особље, као и чланови њихових породица, уживају све привилегије и имунитете као и дипломатски представници. Они имају и имунитет од кривичног судства. Њима се ове привилегије и имунитети признају само под условом да нису држављани државе пријема. У погледу царинских ослобађања њихове привилегије су уже од дипломатских представника, те се царина ослобађају само приликом првог досељења.

Чланови послужног особља дипломатске мисије, под одређеним условима, уживају такође имунитет у погледу аката учињених у вршењу дужности, ослобађање од пореза и такса на приходе које имају у служби и изузеће од законодавства о социјалном осигурању, под условом да нису држављани државе пријема или стално у њој настањени. Чланови њихових породица немају никакве привилегије и имунитете.¹⁰

Приватна послуга чланова дипломатске мисије, тј. доведена послуга, ослобођена је пореза и такса на приходе из службе у том својству под условом да нису држављани државе пријема или у њој стално настањени. Њихове породице не уживају никакве привилегије и имунитете.

5. ТРАЈАЊЕ ПРИВИЛЕГИЈА И ИМУНИТЕТА

О трајању привилегија и имунитета Бечка конвенција у члану 39 каже да свако лице које има право на привилегије и имунитете користи се њима чим ступи на територију државе код које се акредитује ради преузимања своје службе или, ако се већ налази на тој територији, чим је његово именовање нотификовано министарству иностраних послова или неком другом министарству које буде уговорено.

Кад се функције лица које ужива привилегије и имунитете окончају те привилегије и имунитети престају у тренутку кад то лице напушта земљу или по истеку разумног рока који му је дат у ту сврху. Чак и у случају оружаног сукоба, то лице има привилегије и имунитете те му се мора омогућити сигуран излаз из земље пријема.

Смрћу овлашћеног лица не престаје његов дипломатски имунитет. У том случају, чланови његове породице уживају привилегије и имунитете које имају до истека разумног рока који им је потребан да напусте територију државе код које се акредитује.

6. ЗАКЉУЧАК

Од почетка цивилизације и најстаријих времена дипломатским представницима су се признавале извјесне повластице како би им се омогућило да обављају своје функције. Током времена настајала су обичајна правила која су постала саставни дио међународног обичајног права. Међутим, иако су она постојала и углавном су се и ускладу са

¹⁰ М. Митић и С. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 132.

обичајима примјењивала, дешавала су се и груба кршења ових правила која су за посљедицу имала и ратне сукобе. Многи представници држава су погубљени у својим мисијама, многи су задржавани као таоци. Конференција која је одржана у Бечу 1961. године усвојила је Конвенцију о дипломатским привилегијама и имунитетима те кодификовала постојеће међународно обичајно право из ове области права. Бечка конвенција је једна од најприхваћенијих конвенција од стране државе, те је прекретница у развоју дипломатског права. Мада су поједине државе кршиле одредбе конвенције, ова конвенција је незамјенљива у области сарадње држава, и заједно са Бечком Конвенцијом о конзуларним односима из 1963. године, Конвенцијом о специјалним мисијама из 1969. године, Конвенцијом о спрјечавању и кажњавању кривичних дјела против лица под међународном заштитом, укључујући дипломате од 1973. године, и Бечком конвенцијом о представљању држава у њиховим односима са међународним организацијама универзалног карактера из 1975. године чини савремену кодификацију дипломатског и конзуларног права.

Njegoslav Jović, grad. jurist
Student of Master Studies, Law School, Belgrade University

**PRIVILEGES AND IMMUNITIES OF
PERMANENT DIPLOMATIC MISSION**

SUMMARY

Vienna Convention on Diplomatic Relations by 1961. in Article 1 found that the privileges and immunities enjoyed by the head of mission, members of the diplomatic staff, members of the administrative and technical staff, members of the service staff and private service. The Convention was codified customary diplomatic law.

In this paper, the privileges and immunities of permanent diplomatic missions and diplomatic and other personnel will be exposed to no comparison with the privileges and immunities of consular missions and consular staff as well as the privileges and immunities of special missions and missions representing the state in international organizations.

Key words: **Vienna Convention on Diplomatic Relations, diplomatic privileges and immunities, permanent missions, the head of mission, diplomatic and other staff.**